

Tadeusz Banaszek

Kielecki Pułk Obrony Terytorialnej w latach 1963-1975

Studia Muzealno-Historyczne 4, 145-157

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tadeusz Banaszek

Kielecki Pułk Obrony Terytorialnej w latach 1963–1975

Celem artykułu jest przedstawienie działalności jednej z nieistniejących już jednostek wojskowych kieleckiego garnizonu – Kieleckiego Pułku Obrony Terytorialnej (OT), który był specyficznym rodzajem wojsk, przeznaczonym zasadniczo do wspierania przedsięwzięć gospodarki narodowej.

W latach 1963–1975 Kielce były dużym garnizonem Wojska Polskiego, wchodzącym w skład Warszawskiego Okręgu Wojskowego (WOW). W garnizonie funkcjonowały następujące jednostki i instytucje wojskowe: 4. Pułk Zmechanizowany 9. Drezdeńskiej Dywizji Zmechanizowanej, 20. Pułk Łączności Ziemi Kieleckiej Wojsk Obrony Wewnętrznej, Kielecki Pułk OT, 16. samodzielna kompania łączności Wojewódzkiego Komitetu Obrony, Wojewódzki Sztab Wojskowy, Powiatowy Sztab Wojskowy Kielce, Miejski Sztab Wojskowy Kielce, Wydział Wojskowej Służby Wewnętrznej, Garnizonowy Węzeł Łączności, Wojskowe Administracje Koszar nr 1, 2 i 3, Garnizonowa Administracja Mieszkań, Orkiestra Garnizonowa, 106. Przedstawicielstwo Wojskowe, Grupa Organizacyjno-Mobilizacyjna 1. Brygady Transportowej, 23. Garnizonowa Stacja Obsługi Samochodów, Garnizonowy Punkt Zaopatrzenia Technicznego, Garnizonowy Klub Oficera, Odcinek Wojskowych Przewozów Kolejowych. Szacunkowo garnizon kielecki liczył w tym okresie około 3000 żołnierzy.

Istota i organizacja jednostek OT

Na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku powołano – w ramach systemu obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej – Obronę Terytorium Kraju (OTK). Jej zadaniem było zabezpieczenie kraju przed zbrojną i dywersyjną działalnością przeciwnika, ochrona ludności i dóbr kultury, utrzymanie sprawności i ciągłości funkcjonowania gospodarki narodowej i administracji państwowej na wypadek zagrożenia wojną i w czasie wojny. Twórcy OTK uważali, że współczesny system obrony państwa w obszarze wewnętrznym powinien mieć kompleksowy charakter, obejmując wszystkie podstawowe elementy i dziedziny życia państwa¹. W skład sił OTK wchodziły: Wojska Obrony Powietrznej Kraju, Wojska Wewnętrzne (Wojska Obrony Wewnętrznej, Wojska Ochrony Pogranicza), jednostki Obrony Terytorialnej (OT), siły i środki obrony wybrzeża morskiego, jednostki operacyjno-technicznego zabezpieczenia manewru wojsk operacyjnych, jednostki szkolne, zapasowe i tyłowe oraz powszechna samoobrona ludności².

W celu zapewnienia wojewódzkim i powiatowym (miejskim) komitetom

1 B. Chocha, *Obrona Terytorium Kraju*, Warszawa 1974, s. 107.

2 Tamże, s. 108.

obrony sił do wykonania zadań obronno–ochronnych i awaryjno–ratunkowych na podległym terenie oraz w okresie pokojowym prac na rzecz gospodarki narodowej, rozpoczęto od początku 1963 r. formowanie jednostek OT. Podstawą prawną ich tworzenia była Uchwała Komitetu Obrony Kraju z 16 listopada 1962 r. w sprawie przygotowania obrony terytorium kraju oraz Uchwała Rady Ministrów nr 164/63 z 4 maja 1963 r. o zasadach organizacji jednostek OT. W każdym województwie i mieście wydzielonym stopnia wojewódzkiego nakazano sformować po jednej jednostce manewrowej (pułku), a w miastach na prawach powiatu i w powiatach po jednym pododdziale (batalionie) OT. Plan przewidywał utworzenie od podstaw 330 jednostek³. Intensywna rozbudowa jednostek OT trwała do 1970 r. Ogółem od 1963 r. sformowano 86 jednostek – w tym jedną brygadę, 18 pułków i 67 batalionów⁴. Wojska OT były poza protokołem Układu Warszawskiego.

W WOW, w skład którego wchodziło województwo kieleckie, utworzono siedem pułków OT: kategorii A – warszawski, krakowski i olsztyński, kategorii B – białostocki i lubelski oraz kategorii C – kielecki i rzeszowski⁵. Jednostki OT były przeznaczone do wykonywania zadań taktyczno–technicznych w rejonie odpowiedzialności (województwa, powiatu) w wypadku zagrożenia dywersyjnego, desantów nieprzyjaciela, usuwania skutków użycia broni masowego rażenia, ochrony ważnych obiektów, odbudowy obiektów oraz walki przeciwdywersyjnej⁶.

Istotą funkcjonowania jednostek OT była działalność szkoleniowo–produkcyjna ściśle związana z rejonem stacjonowania. Oprócz szkolenia ogólnowojskowego prowadzono w tych jednostkach szkolenie specjalistyczno–zawodowe, podczas którego przygotowywano żołnierzy do zawodów robotniczych, m.in.: murarzy, betoniarzy, cieśli, operatorów maszyn budowlanych i drogowych. Dla potrzeb gospodarki narodowej żołnierze jednostek OT wykonywali prace budowlane, melioracyjne, budowali kolejowe linie trakcyjnej torowiska, drogi i mosty. Brali również udział w pracach rolnych na rzecz państwowych gospodarstw rolnych (prace żniwne i wykopkowe). Głównym celem szkolenia w jednostkach OT było wyszkolenie „żołnierza–robotnika”⁷. Jednostki OT aktywnie udzielały pomocy ludności, biorąc m.in. udział w akcjach powodziowych, odśnieżania, likwidacji skutków awarii i katastrof⁸.

Utworzenie, struktura i stan osobowy jednostki

W województwie kieleckim utworzone zostały następujące jednostki OT: Kielecki Pułk OT im. Leona Koczańskiego w Kielcach, Radomski batalion OT

3 *Mała kronika ludowego Wojska Polskiego 1943–1973*, Warszawa 1975, s. 374; J. Kajetanowicz, *Wojska lądowe Obrony Terytorium Kraju w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego Polski w latach 1959–1989*, „Zeszyty Naukowe Akademii Obrony Narodowej” 2008, nr 4 (73), s. 205.

4 J. Piątek, *Obrona narodowa PRL – Obrona Terytorialna Kraju*, w: *Z dziejów wojskowości polskiej. Księga jubileuszowa profesora Kazimierza Pindla w 70. rocznicę urodzin*, red. J. Gmitruk, W. Włodarkiewicz, Warszawa–Siedlce 2008, s. 687.

5 J. Kajetanowicz, *Wojska...*, s. 206.

6 *Warszawski Okręg Wojskowy. Historia i współczesność*, Warszawa 1997, s. 78; *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979, s. 155.

7 Relacja ustna Józefa Greckiego (w posiadaniu autora).

8 *Warszawski Okręg...*, s. 79.

w Radomiu, Starachowicki batalion OT im. Ludowych Partyzantów Ziemi Łężeckiej w Zębcu, Opatowski batalion OT im. kpt. Wasyla Wojczenki „Saszi” w Ostrowcu Świętokrzyskim. Zostały one podporządkowane szefowi Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego (WSzW) w Kielcach⁹. Pierwszą jednostkę – Kielecki Pułk OT (jednostka wojskowa nr 2495) kategorii C – sformowano na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Generalnego WP nr 069/Org. z 6 maja 1963 r.¹⁰ W skład dowództwa pułku wchodziły następujący oficerowie:

- dowódca – płk Antoni Kuprian (1963–1969), ppłk Wojciech Rzepkowski (1969–1975)
- zastępca dowódcy ds. politycznych – ppłk Mieczysław Jastrząb (1963 – 1975)
- zastępca dowódcy ds. liniowych – ppłk Kazimierz Straszewski
- szef sztabu, zastępca dowódcy – ppłk Leopold Hilcher
- kwatermistrz, zastępca dowódcy – mjr Sergiusz Solanko (1963–1965), ppłk Bogusław Mazurek (1965–1975)¹¹.

Dowódcami kompanii byli m.in.: mjr Sylwester Wojdyło, mjr Eugeniusz Kojkowski, mjr Zygmunt Nowak, mjr Tadeusz Złotecki, mjr Józef Polski, kpt. Stanisław Kot, kpt. Bogusław Kozieł, kpt. Stefan Sekowski, kpt. Zbigniew Żegliski¹².

Pułk składał się z dowództwa, sztabu, czterech – sześciu kompanii piechoty, kompanii specjalnej (w składzie: pluton saperów, pluton łączności, pluton chemiczny) oraz plutonu zaopatrzenia. W kompanii piechoty znajdowały się trzy plutony piechoty i pluton ciężkich karabinów maszynowych. W lutym 1969 r. wszystkie jednostki OT zreorganizowano, w wyniku czego pułk otrzymał etat kategorii A. Jednostka liczyła etatowo w kwietniu 1965 r. 809 żołnierzy, w kwietniu 1968 r. – 1144 żołnierzy, natomiast w grudniu 1974 r. – 693 żołnierzy¹³. Pierwsza przysięga trzydziestu żołnierzy Kieleckiego Pułku OT odbyła się 26 maja 1963 r. na terenie koszar¹⁴. W dniu 1 czerwca tego roku odbyło się w pułku uroczyste otwarcie pierwszego roku szkolenia z udziałem zastępcy dowódcy WOW do spraw OTK gen. bryg. Stanisława Wytyczaka, I sekretarza Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Kielcach Franciszka Wachowicza oraz przewodniczącego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Kielcach Czesława Dawida¹⁵. Dzień 1 czerwca obchodzono jako święto pułku.

Szkolenie ogólnowojskowe

W skoszarowanych pododdziałach OT podczas odbywania dziesięcioletniej zasadniczej służby wojskowej realizowano trzy okresy szkolenia: I okres od 15 lutego do 15 kwietnia, w którym prowadzono szkolenie ogólnowojskowe, II okres od 15 kwietnia do 30 listopada – szkolenie praktyczne na rzecz gospodar-

9 WSzW Kielce utworzono na podstawie uchwały Komitetu Obrony Kraju nr 009 z 16 listopada 1961 r. i rozkazu Ministra Obrony Narodowej nr 0932 z 20 stycznia 1962 r. W okresie 1963–1975 dowodzili: płk Adam Kaczorowski (1963–1969), gen. bryg. Władysław Szczepucha (1969–1973) i płk Stefan Marciniak (1973–1978).

10 J. Kajetanowicz, *Wojska ...*, s. 206; *Kronika WSzW...*, t. 1, k. 8.

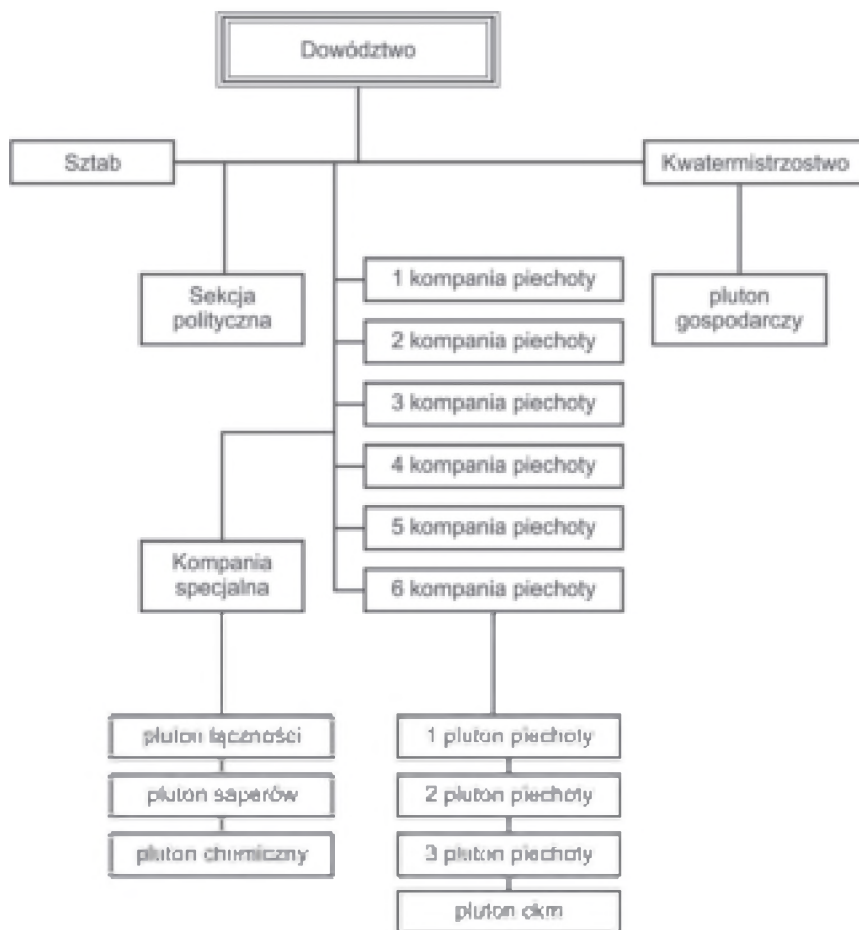
11 Archiwum Wojsk Lądowych w Warszawie (dalej AWL), Kielecki pułk OT, 14357/240, k. 235; relacja ustna Henryka Lubachy (w posiadaniu autora).

12 AWL, Kielecki pułk OT, 14357/289, k. 18.

13 Tamże, 14357/120, k. 134.

14 *Kronika WSzW...*, t. 1, k. 4.

15 Tamże.

Schemat: Struktura organizacyjna Kieleckiego Pułku OT z 1969 r.

ki narodowej, III okres od 30 listopada do 15 grudnia – szkolenie ogólnowojskowe¹⁶. W kompaniach polowych, które formowano do wykonywania prac w państwowych gospodarstwach rolnych (PGR), wyróżniano dwa okresy szkolenia: I okres od 20 czerwca do 20 lipca, poświęcony szkoleniu ogólnowojskowemu i okres II od 20 lipca do 20 listopada – szkolenia praktyczne w ramach prac żniwno – wykopowych¹⁷.

16 AWL, Starachowicki batalion OT, 14166/52, k. 53.

17 Tamże.

Tabela 1. Wykaz przedmiotów i godzin szkolenia pododdziałów Kieleckiego Pułku OT w 1970 r.

Przedmiot	Kompanie piechoty	Pluton łączności	Pluton gospodarczy
Informacja polityczna i szkolenie polityczne	118	118	118
Szkolenie taktyczne	93	24	12
Szkolenie ogniowe	90	30	20
Regulaminy	24	16	10
Musztra	22	18	12
Wychowanie fizyczne	20	20	16
Szkolenie inżynieryjno-saperskie	26	10	6
Obrona przed bronią masowego rażenia	30	14	14
Szkolenie łączności	6	6	2
Terenoznawstwo	10	10	4
Szkolenie obrony przeciwlotniczej	9	6	4
Szkolenie kwatermistrzowskie	4	4	4
Szkolenie sanitarne	16	16	4
Organizacja pracy i BHP	10	10	2
Szkolenie specjalne i taktyczno-specjalne	30	206	42
Razem godzin szkolenia	508	508	266

Źródło: AWL, Kielecki Pułk OT, sygn. 14357/289, k. 14-15

Głównym celem szkolenia operacyjnego było umacnianie i podwyższanie gotowości bojowej sztabów jednostek wojskowych do wykonywania zadań mobilizacyjnych i obronnych w ścisłym współdziałaniu z oddziałami wojsk operacyjnych, siłami układu terytorialnego w warunkach użycia broni jądrowej, likwidacji skutków jej użycia oraz działania pododdziałów w rejonie porażenia bronią jądrową. Przygotowywano sztaby i kadrę zawodową do sprawnego rozwinięcia pododdziałów OT, zabezpieczenia przegrupowania wojsk przez teren województwa i powiatów w przypadku sparaliżowania systemu komunikacji, oddziaływania lotnictwa, grup dywersyjnych oraz prowadzenie organizacji i akcji ratowniczych w warunkach uderzenia broni jądrowej we współdziałaniu

z siłami ratowniczymi. Dowódca pułku uczestniczył w szkoleniach zbiorowych: przykładowo w kwietniu 1973 r. w ćwiczeniu kompleksowym „Kraj-1973” oraz w ćwiczeniach dowódczo-sztabowych w terenie. W pułku prowadzono treningi sztabowe z rozwinięciem stanowiska dowodzenia, osiąganiem pełnej gotowości bojowej z wyjściem do rejonów alarmowych.

Pułk poddawany był kontrolom ze strony przełożonych. W 1967 r. jednostka podczas wiosennej kontroli szkolenia, przeprowadzonej przez WSzW Kielce, otrzymała ocenę dobrą, a jesienią – ocenę dostateczną¹⁸. W dniach od 5 do 9 kwietnia 1971 r. odbyła się kontrola inspekcyjna komisji Głównego Inspektoratu OT z udziałem zespołu kontrolnego Dowództwa WOW, podczas której jednostkę oceniono dostatecznie (średnia ocen 3,37)¹⁹.

Szkolenie produkcyjne

Podstawowym celem praktycznego szkolenia żołnierzy jednostek OT, które realizowano w ramach prac wykonywanych na rzecz gospodarki narodowej było „osiągnięcie przez nich niezbędnych kwalifikacji, odpowiadających potrzebom obronności kraju w wykonywaniu zadań produkcyjnych”²⁰. Szkolenie produkcyjne, jak wcześniej wspomniano, realizowano w II okresie szkolenia – od kwietnia do listopada.

Pomiędzy jednostką a przedsiębiorstwami były zawierane umowy na wykonywanie zadań produkcyjnych na podstawie otrzymanych zadań od naczelnych władz wojskowych. Zawierające umowę przedsiębiorstwo miało zagwarantować m.in. odpowiednią dokumentację techniczną, przygotować materiały i narzędzia pracy, zapewnić określone warunki socjalno-bytowe żołnierzom, przeszkolić żołnierzy w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy przy odpowiednio wykonywanych pracach. Żołnierze realizowali głównie prace budowlane (roboty ziemne, murarskie, ciesielskie, zbrojarskie, betonowe i żelbetowe), roboty torowe (budowa linii kolejowych, prace przy utrzymaniu torów) i drogowe. Kierownictwo i nadzór techniczny nad wykonywaniem zadań produkcyjnych przez żołnierzy sprawowało przedsiębiorstwo, które ponosiło odpowiedzialność za wykonawstwo robót i szkody wynikające z braku nadzoru. Przedsiębiorstwo, na rzecz którego jednostka OT wykonywała zadania produkcyjne, ubezpieczało grupowo żołnierzy od wypadków przy pracy²¹.

Żołnierze za wykonywanie prac w ramach praktycznego szkolenia nie otrzymywali wynagrodzenia. Przyznawano im natomiast, w ramach utworzonego funduszu nagród, nagrody i premie uznaniowe. Podstawą do otrzymania nagrody były osiągnięcia żołnierza zarówno w dziedzinie produkcyjnej, jak również szkolenia i dyscypliny. Podoficerom i szeregowym zasadniczej służby wojskowej przyznawano nagrody pieniężne, wpisując je na książeczki oszczędnościowe PKO, które wydawano żołnierzom przy zwalnianiu do rezerwy.

Pododdział wykonujący zadania produkcyjne prowadził następującą dokumentację: dziennik budowy, dzienny raport stanu zatrudnienia, zlecenia robocze, karty kontroli ilości wykonanych robót według zleceń roboczych, protokół prze-

18 Archiwum Wojskowe w Oleśnicy (AWO), WSzW Kielce, sygn. 5108/10/53, k. 326–327.

19 *Kronika WSzW...*, t. 1, k. 70.

20 *Poradnik techniczny praktycznego szkolenia w jednostkach obrony terytorialnej*, Warszawa 1967, s. 5.

21 *Tamże*, s. 12–13.

stoju, kartotekę magazynową sprzętu oraz dokumenty sprawozdawcze²².

W przypadku wykonywania zadań produkcyjnych w jednym rejonie przez kilka kompanii powoływano dowódcę zgrupowania²³. Podstawę rozliczeń finansowych jednostek OT z przedsiębiorstwami za wykonywane prace stanowiły umowy, zlecenia robocze, listy płacy oraz faktury²⁴.

Kielecki pułk wykonywał zadania produkcyjne m.in. na rzecz następujących przedsiębiorstw: Buskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego, Rejonowego Przedsiębiorstwa Melioracyjnego w Busku-Zdroju, Kieleckiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego, Kieleckiego Przedsiębiorstwa Budownictwa, Kieleckiego Przedsiębiorstwa Robót Inżynieryjnych, Kieleckiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Miejskiego, Radomskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego, Przedsiębiorstwa Budownictwa Kolejowego w Kielcach, Przedsiębiorstwa Budowlano-Montażowego w Skarżysku-Kamiennej, Oddziału Zmechanizowanych Robót Drogowych w Radomiu, Warszawskiego Przedsiębiorstwa Robót Drogowych, Łódzkiego Przedsiębiorstwa Robót Telekomunikacyjnych, Przedsiębiorstwa Robót Kolejowych nr 15 w Warszawie, Zakładów Metalowych „Mesko” w Skarżysku-Kamiennej oraz Wojskowej Administracji Koszar przy 60. Pułku Lotniczym w Radomiu²⁵. Średni stan zatrudnienia żołnierzy pułku wynosił: w 1968 r. – 1004, w 1969 r. – 775, w 1971 r. – 585, w 1972 r. – 529, a w 1974 r. – 640²⁶. Żołnierze uczestniczyli m.in. w budowie Zakładów Metalurgicznych Maszyn Budowlanych w Końskich, modernizacji linii kolejowych w Kielcach, Skarżysku-Kamiennej, Radomiu, Tychach, budowie Linii Hutniczo-Siarkowej, Nowego Zakładu Huty im. M. Nowotki w Ostrowcu Świętokrzyskim, rozbudowie cementowni w Nowinach, budowie osiedli mieszkaniowych w Kielcach i Skarżysku-Kamiennej.

W latach 1966–1970 jednostki OT prowadziły wojewódzkie zgrupowania polowe „celem udzielenia pomocy resortowi rolnictwa w akcji żniwno-wykopkowej i tym samym stopniowego zwalniania w tych pracach jednostek wojsk operacyjnych”²⁷. Prowadził je Kielecki Pułk OT. Przykładowo od 27 lipca do 26 listopada 1969 r. zgrupowanie polowe pod dowództwem ppłk. Kazimierza Straszewskiego wzięło udział w akcji żniwno-wykopkowej na terenie województwa olsztyńskiego (PGR Malszewko, Grabno, Nakamiady, Nidzica). Składało się ono z dwóch kompanii polowych: 6. kompanii – dowódca mjr Józef Polski i 7. kompanii – dowódca kpt. Zbigniew Żyglicki. W zgrupowaniu polowym uczestniczyło 357 żołnierzy. Należy podkreślić, że zatrudnianie żołnierzy w rolnictwie nie przyczyniło się do zlikwidowania kryzysu w tej dziedzinie gospodarki. Jego przyczyny były o wiele głębsze i nie sprowadzały się tylko do niedoboru ludzi do pracy.

Warunki socjalno-bytowe

Jak wspomniano wcześniej, jednostkę sformowano na terenie koszar 4. Pułku

22 Tamże, s. 22.

23 Tamże, s. 32–33.

24 Tamże, s. 15.

25 Tamże, 14357/97, k. 136; 141, k. 18; 240, k. 25; 382, k. 73.; W. Makowiecki, *Magia wielkiej budowy*, „Głos Żołnierza” 1966, nr 139; H. Polak, *Ziemi Kieleckiej – ziemi rodzinnej*, tamże 1967, nr 104; relacja ustna Henryka Lubachy...

26 AWL, Kielecki pułk OT, 14357/97, k. 137; 141, k. 20; 240, k. 26; 382, k. 75.

27 *Kronika WSzW...*, t. 1, k. 23.

Zmechanizowanego na Bukówce w Kielcach. Pułk posiadał jeden blok koszarowy o powierzchni 3219 m² oraz budynek dla dowództwa i sztabu. Warunki zakwaterowania były bardzo niezadowalające. Na jednego żołnierza w izbie żołnierskiej przypadało 1,75 m² powierzchni, przy obowiązującej normie 4 m². Żołnierze spali na łóżkach spiętowanych. Jeden kran służył około dwudziestu osobom. Izby żołnierskie nie miały miejsca na wyposażenie w wieszaki i szafki. Brakowało sal wykładowych, świetlic, pomieszczeń do czyszczenia broni, suszarni umundurowania, co utrudniało proces szkolenia. Użytkowany budynek koszarowy wymagał adaptacji. Jego stropy groziły zawaleniem z powodu zbyt dużego obciążenia. W związku z fatalnymi warunkami zakwaterowania część pododdziałów okresowo została przeniesiona do Skarżyska-Kamiennej, Radomia i Ostrowca Świętokrzyskiego. W 1968 r. postulowano, aby przy dalszej rozbudowie liczebnej pułku wybudować na Bukówce nowy blok koszarowy²⁸. Do rozbudowy koszar jednak nie doszło.

Warunki pracy sztabu pułku były ciężkie, ponieważ zastępcy dowódcy i szefowie służb nie posiadali odrębnych kancelarii, a oficer dyżurny pełnił służbę na korytarzu sztabu. Kancelaria jawna i tajna znajdowały się w jednym pomieszczeniu, co było sprzeczne z przepisami. Również funkcjonujący magazyn materiałów pędnych i smarów nie gwarantował zachowania odpowiednich warunków przeciwpożarowych²⁹.

Żołnierze w trakcie szkolenia produkcyjnego zakwaterowani byli w koszarach (dowożeni do pracy przez przedsiębiorstwa), a wykonując zadania w dużej odległości od garnizonu zamieszkiwali w wagonach, barakach lub namiotach w pobliżu miejsc pracy. Niektóre przedsiębiorstwa nie zapewniały żołnierzom odpowiednich warunków socjalno-bytowych. Na przykład w 1969 r. Przedsiębiorstwo Budownictwa Kolejowego w miejscowości Włoszczowice nie dostarczało pracującym żołnierzom kawy. Dowóz do miejsca pracy odbywał się platformami kolejowymi bez zabezpieczeń, co było sprzeczne z zasadami BHP. 150 żołnierzy miało do dyspozycji tylko 16 kranów. Podobna sytuacja miała miejsce w Stopnicy, gdzie żołnierze wykonywali prace na rzecz Buskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego. Hala, w której było zakwaterowanych 300 żołnierzy groziła zawaleniem, brakowało wody, w tym na posiłki, i sprzętu kwaterunkowego. Skarżyskie Przedsiębiorstwo Budowlano-Montażowe niewłaściwie zabezpieczyło pracujących żołnierzy w sprzęt zmechanizowany, a stałe używanie ochronnych butów gumowych powodowało u nich odparzenia stóp³⁰. Należy podkreślić, że wszelkie uchybienia w zakresie spraw socjalno-bytowych były meldowane przez dowódców pododdziałów dowództwu pułku oraz szefowi WSzW, którzy reagowali na zgłaszane problemy w dyrekcjach przedsiębiorstw.

Praca wychowawcza, dyscyplina wojskowa, kształcenie ogólne i zawodowe żołnierzy

Dużą wagę w jednostkach OT przywiązywano do pracy wychowawczej z żołnierzami zasadniczej służby wojskowej, którzy w większości pochodzili z terenów wiejskich i byli słabo wykształceni. Głównymi celami pracy wycho-

28 AWO, WSzW Kielce, sygn. 5108/10/54, k. 83–84.

29 Tamże.

30 Tamże, sygn. 5108/10/32, k. 14.

wawczej było przede wszystkim:

- wychowywanie żołnierzy na postępowych tradycjach oręża polskiego (związanych głównie z tradycjami polskiego ruchu robotniczego, ludowego Wojska Polskiego)
- rozwijanie przodownictwa i współzawodnictwa w szkoleniu i dyscyplinie
- prowadzenie zajęć kulturalno-oświatowych
- zapobieganie przestępstwom, wypadkom żołnierzy i umacnianie stanu dyscypliny³¹.

Jednostkom OT w województwie kieleckim nadano patronów związanych z komunistycznymi ugrupowaniami politycznymi i zbrojnymi, działającymi w okresie drugiej wojny światowej na terenie Kielecczyny. Kieleckiemu Pułkowi OT rozkazem MON nr 42 z 12 października 1964 r. nadano imię Leona Koczańskiego, pseudonim „Bolek”³².

Poziom dyscypliny żołnierzy był zróżnicowany. W 1968 r. zanotowano w pułku 23 wypadki nadzwyczajne (tj. poważniejsze zdarzenia naruszające porządek i dyscyplinę wojskową), a rok później 21, w tym po dwa śmiertelne i 4–5 skutkujące obrażeniami ciała. Do wypadków dochodziło głównie podczas szkolenia produkcyjnego. Były to upadki z wysokości, uderzenia, utonięcia. Do tych negatywnych zjawisk w większości przyczyniali się żołnierze karani sędownie przed wcieleniem do wojska. Tyko w 1969 r. w pułku odbywało służbę wojskową aż 172 żołnierzy karanych sędownie (głównie pochodzących z województwa warszawskiego). Do częstych naruszeń dyscypliny należały: dezercje, samowolne oddalenia, spóźnienia z urlopów i przepustek, awantury chuligańskie czy samookaleczenia³³.

W kompaniach działały komisje dyscyplinarne, zajmujące się badaniem zjawiska przestępczości i rażących wykroczeń dyscyplinarnych. Przeprowadzały one rozmowy indywidualne z żołnierzami naruszającymi dyscyplinę. Działały również koleżeńskie sądy żołnierskie. Pomędzy pododdziałami funkcjonował ruch przodownictwa i współzawodnictwa, który wpływał na umacnianie dyscypliny i gotowości bojowej. Żołnierze zdobywali odznaki i tytuł „Wzorowego Żołnierza” czy „Drużyny Służby Socjalistycznej”³⁴. Aktywnie działały Koła Młodzieży Wojskowej, które podejmowały wiele inicjatyw mających wpływ na poziom dyscypliny, szkolenie i gotowość bojową jednostki. Należy jednak pamiętać, że organizacja młodzieżowa była instrumentem oddziaływania PZPR na żołnierzy zasadniczej służby wojskowej.

Zarządzeniem Ministra Obrony Narodowej nr 15 z 8 kwietnia 1964 r. dokształcanie ogólne i zawodowe żołnierzy zasadniczej służby wojskowej przejął od jednostek operacyjnych pion OT. Dowódcy jednostek OT mieli obowiązek organizowania dokształcania ogólnego i zawodowego³⁵. Dla żołnierzy, którzy

31 *Instrukcja o pracy kulturalno-oświatowej w Wojsku Polskim*, Warszawa 1957, s. 4–6.; *Wytyczne i programy do szkolenia politycznego na lata 1971–1972*, Warszawa 1970.

32 Leon Koczański (1913–1943), pseudonim „Bolek” – działacz ruchu robotniczego, członek Związku Młodzieży Socjalistycznej, Komunistycznej Partii Polski, Frontu Walki za Naszą i Waszą Wolność, Polskiej Partii Robotniczej (PPR), w 1943 r. był sekretarzem Komitetu Okręgowego PPR w Radomiu, następnie sekretarzem Komitetu Obwodowego PPR Kielce, *Encyklopedia II wojny światowej*, Warszawa 1975, s. 223.

33 AWO, WSzW Kielce, sygn. 5108/10/74, k. 123.

34 *Zbiór dokumentów o przodownictwie i współzawodnictwie w wojsku*, Warszawa 1968.

35 S. Wrzeszcz, *Kultura i oświata w ludowym Wojsku Polskim*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1983, nr 2–3, s. 291–292.

nie ukończyli szkoły podstawowej, w kieleckim pułku prowadzono kursy doszkalcające w oparciu o obiekt i kadre nauczycielską Szkoły Podstawowej Nr 8 w Kielcach przy ulicy Żołnierzy Radzieckich.

Organizowano także kursy doszkalcenia zawodowego. Nauka zawodu, np. betoniarza-zbrojarza, murarza, cieśli, operatora maszyn drogowych realizowana była przez instruktorów i środkami finansowymi przedsiębiorstw zatrudniających żołnierzy. Żołnierze mogli zdobyć dzięki temu około 20 zawodów, które miały związek ze służbą wojskową i znajdowały powszechne zastosowanie w różnych dziedzinach gospodarki narodowej. Organizowano także kursy traktorzystów i mechaników ciągnikowych maszyn rolniczych oraz chemizacji rolnictwa. Żołnierze mogli uzyskać również uprawnienia do prowadzenia motocykli i pojazdów samochodowych.

Tabela 2. Kursy zawodowe i doszkalcenia ogólnego ukończone przez żołnierzy Kieleckiego Pułku OT w 1972 i 1974 r.

Rok	Nazwa kursu	Liczba żołnierzy, którzy ukończyli kurs
1972	samochodowo-motocyklowy	35
	brygadzystów torowych	360
	zbrojarz- betoniarz	47
	chemizacji rolnictwa	266
	uzupełnienie szkoły podstawowej	90
1974	robotnik torowy	170
	zbrojarz-betoniarz	51
	chemizacji rolnictwa	308
	operator suwnic kolejowych	56
	murarz- tynkarz	103
	cieśla budowlany	12
	uzupełnienie szkoły podstawowej	163

Źródło: AWL, Kielecki –ułk OT, 14357/240, k. 134; 289, k. 64

Współpraca ze społeczeństwem

Sztandar wojskowy, ufundowany przez społeczeństwo Kielc został wręczony dowódcy Kieleckiego Pułku OT na pl. Obrońców Stalingradu (ob.pl. Wolności) w Kielcach 12 października 1964 r.

Pułk współpracował z miejscowymi środowiskami i ośrodkami kulturalnymi, organizacjami społeczno-politycznymi, w tym z wydziałami kultury i oświaty prezydentów powiatowych i miejskich rad narodowych, Związkiem Młodzieży Socjalistycznej, Związkiem Młodzieży Wiejskiej, Klubami Oficerów Rezerwy, Związkiem Bojowników o Wolność i Demokrację, Ligą Obrony Kraju, domami

kultury. Oficerowie prowadzili akcje lektorskie i odczytowe w środowiskach cywilnych, m.in. z okazji Dnia Zwycięstwa, rozpoczęcia drugiej wojny światowej czy utworzenia ludowego WP. Uczestniczyli także w organizowaniu i szkoleniu formacji samoobrony. W 1966 r. żołnierze zgrupowania Kieleckiego Pułku OT w Końskich pomogli miejscowemu hufcowi ZHP przy budowie garażu i magazynu sprzętu oraz nawiązali współpracę z kołem Związku Młodzieży Wiejskiej w miejscowości Dyszów³⁶.

Podczas finału IX Alertu ZHP we wrześniu 1973 r. żołnierze zaprezentowali harcerzom w Kielcach i Skarżysku-Kamiennej broń i wyposażenie³⁷. Koła Młodzieży Wojskowej prowadziły „Młodzieżowe Patrole Zwycięstwa”, w ramach których ich członkowie odwiedzali kombatantów drugiej wojny światowej, gromadząc ich relacje, wspomnienia i pamiątki.

Kielecki pułk wniósł duże zasługi w rozwój Kielc. Jak wspomniano wcześniej, żołnierze w ramach szkolenia produkcyjnego uczestniczyli w budowie osiedli mieszkaniowych oraz pracach na węzle kolejowym. Istotnym elementem współpracy ze społeczeństwem było wykonywanie przez żołnierzy prac w czynie społecznym. Żołnierze aktywnie uczestniczyli w rozbudowie obiektów sportowych miasta. W 1968 r. pracowali 1536 roboczodni przy wyciągu narciarskim na górze Telegraf, udzielając pomocy Świętokrzyskiemu Klubowi Narciarskiemu. W 1971 r. budowali Ośrodek Rekreacyjny Sportów Wodnych³⁸. Pomagali także kieleckim szkołom i placówkom oświatowym. W jednostce powołano komitety opiekuńcze nad szkołami kieleckimi. W 1971 r. żołnierze uporządkowali Szkołę Podstawową nr 1³⁹. Dwa lata później pomalowali pomieszczenia Szkoły Podstawowej nr 19 oraz uporządkowali Liceum Ogólnokształcące im. Hanki Sawickiej⁴⁰. Podobne prace wykonali w Domu Małego Dziecka w 1972 r.⁴¹ Kielecki Pułk OT realizował także prace przy budowie amfiteatru na Kadzielni. W ramach pomocy służbie zdrowia zainstalowano kabel energetyczny dla Wojewódzkiej Przychodni Zdrowia⁴².

W ramach akcji honorowego krwiodawstwa żołnierze oddali kilkaset litrów krwi: w 1971 r. 235 litrów, w 1972 r. 127, 5 litra, a w 1973 r. 224 litry⁴³.

Podsumowanie

Kielecki Pułk OT został rozformowany z dniem 1 marca 1975 roku na podstawie zarządzenia Szefa Sztabu Warszawskiego Okręgu Wojskowego z 15 października 1974 r.⁴⁴ Budynki koszarowe i sztabowe przejął 4 Pułk Zmechanizowany.

Pułk realizował postawione przez rząd i władze partyjne zadania szkoleniowo-produkcyjne oraz w istotny sposób przyczynił się do rozwoju gospodarczego miasta, województwa kieleckiego i kraju. Wyszkolił pod względem wojskowym kilkanaście tysięcy żołnierzy, którzy nabyli także kwalifikacje zawodowe oraz

36 W. Makowiecki, *Magia...*

37 *Final IX Alertu ZHP*, „Słowo Ludu” 1973, nr 261.

38 AWL, Kielecki pułk OT, 14357/97, k. 54.

39 Tamże, 14357/282, k. 17.

40 Tamże, 14357/336, k. 18.

41 Tamże, 14357/289, k. 40.

42 Tamże, 14357/240, k. 41.

43 Tamże, 14357/97, k. 35; 240, k. 19; 289, k. 63; 336, k. 17.

44 Tamże, k. 49.

uzyskali wykształcenie ogólne na poziomie szkoły podstawowej. Jednostki OT, zwane „wojskiem powiatowym”, działały na korzyść lokalnej gospodarki i społeczeństwa; traktowano je jako „tanią siłę roboczą” do pomocy przedsiębiorstwom państwowym.

Tadeusz Banaszek (Kielce)

Kielce Regiment of Territorial Defence in 1963–1975

In order to secure sufficient number of civil defence units for regional and powiat (city) defence committees within the System of Country Defence, new territorial defence units started to form in 1963. Their main objective was to perform defence, protection and emergency activities as well as work for the state industry during the times of peace. The Leon Koczaski Kielce Regiment of Territorial Defence was formed in 1963. Until 1975, it was involved in the organization of production workshops in numerous plants in kieleckie, katowickie and olsztyńskie provinces. Soldiers performed some construction, land reclamation and drainage works. They built railways tracks, roads and bridges and were involved in farm works (harvesting and potato lifting) for state agricultural farms. The Regiment trained soldiers for the realization of defence, protective and emergency tasks in the province. During their military service many soldiers obtained secondary or vocational education mainly in construction, railway or agricultural occupations. The regiment's soldiers actively supported local communities performing numerous works connected with education, health service or civic defence education of students.